

YENİ ŞİİR ANLAYIŞI “KUŞ VE BULUT” ŞİİRİNDEN NASIL GÖRÜNÜR YA DA POZİTİVİST BİR MANİFESTONUN NEGATİVİST BİR ŞİİR EKSENİNDE YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

*ISSI, A. Cüneyt
TÜRKİYE/TURÇIA

GİRİŞ

I. Yeni hareketi, şiir sanatı hakkında *alışılmışın* dışında düşünceler içeren “Garip” başlıklı poetika ve bu poetikadaki düşüncelere uygun olarak yazılmış kimi şiirleri açısından bakıldığında Türk şiirinin hem içerik, hem de şekil düzeyinde yaşadığı önemli bir *kırılma* evresi olarak kabul edilmektedir. Orhan Okay’a göre poetikanın bir *kırılma*’yı ifade etmesi, Türk edebiyatında daha önceden şiir hakkında konuşup yazmış olan Namık Kemal, Ziya Paşa, Şinasi vs.nin şiiri daha çok bir “tenkit” çerçevesine almaya gayret etmelerine karşılık onun şiiri “pozitif bir karşılama” anlamına gelmesindedir. Okay, buradaki “pozitivist” terimini “*bir şeyin ilmi yapılabilirliği o vardır.*” şeklinde, *en yalın anlamıyla* kullandığını belirtiyor. Ardından da Garip poetikasıyla yola çıkarak Orhan Veli’nin edebiyat tarihimizde “*galiba ilk defa*” “*şiiri laboratuvara sokmak*” isteyen adam olduğunu söylüyor (Okay, 2005: 35). Bu yazının (tebliğin) amacı, Okay’ın “yöntem olarak pozitivist” olmakla birlikte, şiirin ne olduğu değil, daha çok ne olmadığı üzerinde durduğundan negativist olduğunu belirttiği poetikanın bir “mukaddime” olarak yer aldığı “Garip”teki “Kuş ve Bulut” adlı şiirin pozitivist yapıyı negativist bir imge etrafında nasıl içten içe kemirdiğini gözler önüne sermektir.

Garip’i Kemiren “Garip” Şiirlerden Biri

Edebi sanatların lüzumsuzluğunu “*Teşbih, istiâre, mübalağa ve bunların bir araya gelmesinden meydana çıkacak bir hayâl zenginliği, ümit ederim ki, tarihin aç gözünü artık doyurmuştur*” (Okay, 2005: 34) diyerek dile getiren, “*Lâfız ve mana san’atları çok kere zekânın tabiat*

* Yard. Doç. Dr. Muğla Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, İssi@mu.edu.tr

üzerindeki *değiştirici, tahrip edici hassalarından istifade eder.*” (Okay, 2005: 34) cümlesiyle de *tabiat*'ın, ‘*çıplak gerçek*’in biricik ‘güzel’ olduğunu öne süren poetika I. Yeni şairlerinin surrealizmle bilinçli flörtleri, bilinçaltını ve düşleri önceleyen denemeleri, çocukluk ve primitifliğe eğilimleri ve nihayet “Kuş ve Bulut” şiiriyle, denebilir ki daha en baştan kendi kendisiyle çelişen bir metindir. Bu anlamda, metinde yer alan şu cümlelerin olası bir çelişme ihtimaline karşı, adeta bir emniyet sübabı gibi daha o zamandan kullanıldığını ve iyi ki de kullanıldığını söylemeliyiz: “*Bir şeyin ya lüzumunu, yahut da lüzumsuzluğunu hissetmeli, fakat herhalde, hissetmelidir. Lüzumu hissedenler kurucular, lüzumsuzluğu hissedenler yıkıcılardır. Her ikisi de cemiyetlerin fikir hayatı için devam ettirici insanlardan daha faydalıdırlar. Bu çeşit insanlar belki her zaman muvaffak olamazlar. Yaptıkları işin tutunabilmesi, işin içtimâi bünyedeki tebeddüllerle olan münâsebetine ve bu tebeddüllerin ehemmiyetine tâbidir. Ademimuvaffakiyetin sebeplerinden biri de yapmanın yapılması lâzım geleni bilmekten farklı oluşudur.*” (Okay, 2005: 38) Zannediyorum, bugüne kadar bu şiir üzerine yapılmış çalışmaların ortaya koyduğu en önemli sonuçlardan biri, kendilerinin de poetikada dile getirdikleri “*yapmanın yapılması lâzım geleni bilmekten farklı oluşu.*” (Okay, 2005: 38) gerçeğidir.

1941 tarihli Garip’in ilk şiiri olan ve Orhan Veli ve Oktay Rifat’ın birlikte kaleme aldıkları, bu haliyle de hareket mensuplarının *poetik ortaklık*’larını (Korkmaz vd., 2004: 256) göstermesi bakımından önemli olan “Kuş ve Bulut” şiiri tam da yukarıda altı çizilen cümlenin ifade ettiği gerçeğin içine oturan kısa, ancak bence anlamlı bir şiirdir ve metni şöyledir:

“*KUŞ VE BULUT*

Kuşçu amca

Bizim kuşumuz da var

Ağacımız da.

Sen bize bulut ver sâde

Yüz paralık.” (Ercilasun, 1994: 64)

İlk bakışta bir çocuğun sıradan konuşmasına benzeyen; ton, anlatım şekli ve kişi/leriyle “çocuksu” bir üslubun hâkim olduğu “Kuş ve Bulut”, içinde yer alan kelimeler itibariyle çok basit bir hikâyeyi içeriyor gibi görünmektedir. Bu hikâye, bir çocuğun kuş satan birinden kuş değil, bulut istemesidir. Oysa, metnin basitliğine aldanmayarak şiirdeki kelimelere daha dikkatle bakıldığında sözü edilen hikâyenin sanatın ontolojisi açısından da yorumlanabilmesi bence mümkündür. Şiirin iddia ettiğim gibi bir özelliğe

sahip olup olmadığını ortaya koyabilmek için öncelikle yalınkat hikâyenin altına gizlenmiş anlam/lar'ın kısaca dillendirilmesi gerekiyor:

“*Kuşçu Amca*” gibi bir seslenme ifadesi, metnin bütünlüğü içinde düşünüldüğünde bir *çocuk*'a aittir ve bu çocuk “*bizim ... var.*” dediğine göre bir grup çocuğun, belki tüm çocukların veya çocukluğun sözcüsü gibi konuşmaktadır: “*Kuşçu Amca / Bizim kuşumuz da var / Ağacımız da / Sen bize bulut ver sâde / Yüz paralık*”.

Dış dünyanın nesnel bir gerçekliği olarak ‘*Kuşçu*’, *uçma* özelliğiyle dünya şiiirinde daha çok *hürriyet*'i dile getiren klişe bir metafor olarak kullanılan kuşları yakaladıktan sonra onları kafese koyup satan, bu anlamda ‘*hürriyet*'i” para ile takas eden kişidir. “*Amca*”, seslenen kişi bakımından düşünüldüğünde *Kuşçu*'nun *yetişkin*, yaş itibarıyla büyük biri olduğunu gösteriyor. *Kuşçu*'nun yaptığı iş, yakaladığı kuşları bir kafese koyup satmaktır. Ancak, sözcülük görevini üzerine almış olan çocuk, “*çocuk işte*” deyip geçeceğimiz ve hiç de yadırgamayacağımız bir saflıkla ondan yaptığı işin, yani sattığının dışında “*yüz paralık*” bir şey istemektedir: “*Bulut*”. Onun bu isteğini kuşçu gibi hürriyeti paraya dönüştüren birinin karşılayabilmesi hem *kuşçu*'nun işinin doğasına, hem de tabiata aykırıdır. Çünkü *bulut*, kuş gibi somut, elle tutulabilir veya kafes içine hapsedilebilecek bir şey değildir; dolayısıyla, çocuğun bu isteğini karşılamaya çalışmak “*mutluluğun resmini yapmak*”a çalışan ressamın çabası gibi boştur.

Şiirde yer alan *ağaç* ise hem bulutlara ulaşmaya azmetmiş gibi bir büyüme eylemiyle gökyüzüne doğru uzaması, hem de kafesin tezdadı bir barınma mekânı olmasıyla *kuş* ile ilişkilenebilir, bu özellikleriyle hemen *kuş*'un ardından, onun ima ettiği örtülü anlamı pekiştirmek için kullanılmış *eşdeğer* bir nesne olarak yer almaktadır. *Kuş* ile *ağaç*'ın son olarak söylenmesi gereken bir başka benzeştikleri yön, her ikisinin de hareketliliklerinin *bulutlara doğru* (abç) oluşudur.

Çocuğun *Kuşçu Amca*'dan ısrarla istediği, az önce de belirtildiği gibi *bulut*'tur. ‘*Kuş*’, ‘*ağaç*’ ve *Kuşçu Amca*'nın ima ettiği anlamla bu kelimeleri kullanan kişi bir arada düşünüldüğünde *bulut*'un adeta *Kuşçu Amca* ifadesiyle birlikte diğer iki kelimeyi de kendinde toplayan bir *mentеше*, onları kendi eksenine etrafında döndüren merkez bir imge olduğunu söylemek gerekir. Bu açıdan bakıldığında *bulut* kelimesi daha başından itibaren şiirin çağırıp durduğu bir kelime gibi görünmektedir. Sözün tam burasında, Gombrich'in “*..büyük sanatçıları övmek için ne söylenirse söylensin, “neredeyse konuşan” resimlerin bile dilsiz oldukları*

bir gerçektir.” (Gombrich, 1992: 203) sözünü, izleyici ya da okurun bir sanat nesnesinin konuşmaya başlaması, ondaki var olan’ların dillerinin çözülmesi açısından çok önemli olduğu şeklinde yorumladıktan sonra I. Yeni poetikasının *neredeyse konuşan bir açıklıkla karşımızda duran* (abç) “Kuş ve Bulut” şiirindeki “bulut “imgesi ile nasıl kemirildiği konusuna gelelim. Önce yine bir hikâye:

Philostratos’un anlattığına göre, Apollonios bir defasında yolculukları sırasında öğrencisi Damis’le birlikte Hindistan’a gelir ve orada, bir sarayda, Büyük İskender zamanından kalma, Yunan üslubuyla işlenmiş bir rölyefe hayran kalır. Öğrencisiyle kralın huzuruna çıkmayı beklerlerken, aralarında tam anlamıyla Sokratesvari bir konuşma geçer: “Söyle bana, Ey Damis, resim sanatı diye bir şey var mıdır?” “Hiç kuşkusuz vardır”, diye yanıtlar Damis. “Peki nedir bu sanat?” “Renklerin karıştırılmasıdır.” “Peki neden karıştırılır renkler?” “Öykünme amacıyla; bir köpeğin, bir atın, bir adamın tıpkısını yapmak için; ya da bir geminin veya başka bir şeyin kopyasını yapmak için.” “O halde resim sanatı, öykünme, yani mimesis demektir, öyle mi?” diye yineler Apollonios. “Elbet, başka ne olabilir ki?” diye onaylar uslu öğrencisi. “Resim sanatı öykünme olmasaydı eğer, renklerle oynanan bir çocuk oyunundan ibaret kalırdı.” “Çok doğru”, diye yanıtlar öğretmeni. “Peki ama, bulutlar geçtiğinde gökte gördüklerimiz, yani boğalar, boynuzlu antiloplar, kurtlar ve atlar nedir? Bunlar da birer öykünme ürünü müdür? Tanrı, böyle vakit geçiren bir ressam mıdır?” Bunun üzerine ikisi de, bulutlardaki imgelerin tek başlarına bir anlam taşımadıkları, oluşmalarını yalnızca rastlantıya borçlu buldukları konusunda görüş birliğine varırlar ve öykünme eğilimi doğamızda var olduğunda, ancak bizlerin onlara bir biçim ve bir anlam kazandırdığımızı saptarlar. Apollonios, konunun üstüne gitmeyi sürdürür. “Peki ama bundan, öykünme sanatının iki yönlü olduğu ortaya çıkmıyor mu? Bu sanat, bir yönüyle el ve ruhun yardımıyla öykünme ürünlerinin üretilmesi, öteki yönüyle ise imgelerin yalnızca ruhun yardımıyla yaratılması oluyor, öyle değil mi?” Daha sonra Apollonios, izleyicinin tinsel katılımın öykünme olayında önemli bir rol oynadığını anlatır. (Gombrich, 1992: 182, 183)

Philastratos’un aktardığı bu diyalogda Apollonius’un *bulut* ile vurgulamaya çalıştığı temel düşünce, sanat ürünlerinin yalnızca bireysel olarak sanatkarın yapıp ettiği bir şey olmayıp izleyicinin / okurun aktif olarak katılmasıyla gerçekleşen/tamamlanan bir etkileşim olduğu ya da olması gerektiğidir. Resim sanatı ile ilgili olan bu diyalogun dile getirdiği düşünce, edebiyat sanatı için de söz konusudur. Bir edebiyat

metninin bütünlenme süreci de sanatçı ve okurun gerçek hayata ait herhangi bir nesne veya olay'dan hareketle, belli bir *niyet* çerçevesinde imge ya da imgeler oluşturabilmektir. Bu, ham malzemenin sanat eserine dönüşmesidir. “Bulut”, bu anlamda bir metafor olarak kendi belirsizliği arkasında nesnelere gerçekliklerini kırarak, onları belirsizleştirerek sanatçının ve okurun imgeler oluşturabilmesini tetikleyen önemli bir güç olarak değerlendirilmelidir.

“Kuş ve Bulut” şiirinde konuşan çocuğun Kuşçu Amca'dan *kuş* ve *ağaç* yerine *bulut*'u istemesindeki düşünce de burada aranmalıdır. Her iki kelime de dünya edebiyatının çokça kullandığı ve etraflarında artık klişeleşmiş/ gelenekselleşmiş bir benzetmeler evreni kurdukları iki kelimedir. Oysa *bulut*, hem ele geçirilmezliği ve kendisini izleyen her bir insana farklı farklı imgeler oluşturabilme imkanı sunması, hem de *kuş* ve *ağaç*'ı arkasına alıp onları iyice belli belirsizleştirerek henüz hiç kullanılmamış, yani turfanda başka bir sürü benzetmeler için geniş bir kapı aralamasıyla anlamlıdır. Ancak, *bulut*'un vurgulanan bu fonksiyonu da nihayet bir benzetmedir. Ayrıca çocuk da sırf klişe benzetmeler evreninden çıkıp yeni benzetmeler kurabilmek için Kuşçu Amca'dan onu istemektedir.

Sonuç

Bu şiir için poetikadaki “*Teşbih, istiâre, mübalağa ve bunların bir araya gelmesinden meydana çıkacak bir hayâl zenginliği, ümit ederim ki, tarihin aç gözünü artık doyurmuştur.*” gibi çok keskin olan cümlelerin bir yandan altını oyan, bir yandan da onda dile getirileni örnekleyen bir şiir olduğunu söyleyeceğim. Bu sonuç da, biliyorum ki oldukça bulutsu'dur. Ancak bu bulutsuluğu ben değil, poetikanın cümleleri ile poetika sahiplerinin ortaya koydukları şiirler arasındaki “uzaklık” oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

Orhan Okay, **Poetika Dersleri**, Hece Yayınları, 2. Basım, Ankara 2005.

E. H. Gombrich, **Sanat ve Yanılsama**, (Çev. Ahmet Celal), Remzi Kitabevi, İstanbul 1992.

Dr. Ramazan Korkmaz - Dr. Tarık Özcan, “Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri”, **Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı**, (Editör: Ramazan Korkmaz), Grafiker Yayınları, Ankara 2004.

Bilge Ercilasun, **Orhan Veli Kanık, Hayatı, Sanatı ve Eserlerinden Seçmeler**, MEB. Yay., İst. 1994.

